

ХИЖНЯК ІГОР АНТОНОВИЧ

10 жовтня 2020 р. на 73-му році життя після тяжкої короткотривалої хвороби відійшов у вічність відомий український історик і політолог-міжнародник, доктор історичних і доктор політичних наук, професор історії та політології, академік Української академії політичних наук, дійсний член Американської академії соціальних і політичних наук, головний науковий співробітник відділу глобальних цивілізаційних процесів Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» Ігор Антонович Хижняк.

І. А. Хижняк народився 26 вересня 1948 р. у Львові в родині Антона Федоровича і Людмили Андріївни Хижняків. Його батько, пізніше відомий український письменник, працював тоді відповідальним редактором газети «Вільна Україна». У 1950 р. А. Ф. Хижняка переводять до Києва на посаду головного редактора «Літературної газети». Разом із ним до столиці переїздить і родина. У 1956-1966 рр. Ігор навчався в середній школі, після

закінчення якої вступив на факультет романо-германської філології Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка. Ще навчаючись в університеті, працював перекладачем економічної місії при Посольстві СРСР в Арабській Республіці Єгипет. Закінчивши навчання на факультеті, у 1972 р. Ігор Антонович працює завідувачем аудіофонетичною лабораторією 10-місячних курсів іноземних мов при університеті. У 1973-1976 рр. – викладав англійську мову на кафедрі теорії і практики перекладу факультету міжнародних відносин і міжнародного права, навчався в аспірантурі КДУ імені Т.Г. Шевченка, яку закінчив 1979 р.

У 1979-1987 рр. І. А. Хижняк працював на посадах асистента та доцента кафедри загальної історії Київського державного педагогічного інституту імені О. М. Горького (нині – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова). 16 червня 1980 р. захистив кандидатську дисертацію на тему «Державне регулювання

та ідеологічна орієнтація культурних процесів у США 60-70 рр. ХХ ст.». У квітні 1984 р. Ігор Антонович отримав звання доцента кафедри загальної історії КДПІ імені О. М. Горького, а невдовзі вийшла друком його перша монографія: «США: государство, бизнес и культура 60-80 гг. ХХ ст.» (Київ: Вища школа, 1986). У 1986-1989 рр. І. А. Хижняк навчається в докторантурі, у 1989-1995 рр. працює на посаді професора, завідувача кафедри загальної історії історичного факультету КДПІ імені О. М. Горького (із 1993 р. – Українського державного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова). У 1991-му він захистив докторську дисертацію «Проблеми соціального регулювання сфери культури США 60-80-х рр. ХХ ст.» (спеціальність: 07.00.02 – Всесвітня історія). 29 січня 1992 р. Ігор Антонович отримав звання професора кафедри загальної історії. У 1993-му році першим серед учених-гуманітаріїв України І. А. Хижняк був запрошений для викладацької та наукової роботи до США. Протягом двох років працював за контрактом в американських державних університетах: Bowling Green State University (штат Огайо) та Michigan State University (м. Іст Лансінг, штат Мічиган). Повернувшись до України у 1995-му, Ігор Антонович знову працює професором кафедри всесвітньої історії НПУ імені М. П. Драгоманова, а з 1996-го по 2013-й рік – ще й на посаді головного наукового співробітника Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України. У 2001 р. професор І. А. Хижняк публікує монографію «Патрионована культура та культурна демократія у США. Культурні процеси в американському соціумі періоду індустріальних та постіндустріальних трансформацій (др.

пол. XX ст.): соціально-політичний вимір» (Київ: Вид-во МВС України). Тоді ж Ігоря Антоновича запрошують на викладацьку та наукову роботу до Міжрегіональної Академії управління персоналом (МАУП), де він обійняв посаду професора, завідувача кафедри міжнародних відносин та країнознавства. У 2003 р. І. А. Хижняк захищає докторську дисертацію з політології (спеціальність: 23.00.04 – Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку), його обирають академіком МАУП, а 2009-го – дійсним членом Української Академії політичних наук.

У 2011-2014 р. І. А. Хижняк працював у Міжнародному відкритому університеті розвитку людини «Україна» на посаді завідувача кафедри міжнародної інформації. У 2014 р. – у Маріупольському державному університеті на посадах професора кафедр міжнародних відносин і зовнішньої політики та кафедри міжнародної інформації. Тоді ж світ побачила його монографія «Рок-н-ролл: информационная реальность и виртуальность: руководство по истории музыки, социологии культуры, страноведению, управлению потоками международной медиакommunikации, эстетике протестной тематики и радикализма и многому другому» (Київ: «Освіта України», 2014).

Із жовтня 2015 р. Ігор Антонович – головний науковий співробітник відділу глобальних цивілізаційних процесів Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України». У 2018 р. вийшла друком його монографія «Від «навіки разом» до «omnesetsingulos» (разом і окремо). Україна в системному протистоянні глобальних полюсів сили» (Київ: Саміт-Книга). Наприкінці вересня 2020 р. вчений у колі найближчих йому людей тихо відсвяткував своє 72-річчя, а 10 жовтня Ігоря Антоновича Хижняка не стало.

Понад 20 років свого яскравого, наповненого нестримним бажанням постійного пошуку, відкриттів і нового досвіду життя викладача і науковця Ігор Антонович віддав праці на історичному факультеті НПУ імені М. П. Драгоманова. Світлі спогади про нашого вчителя і колегу назавжди залишаться з тими, кого він навчав, із ким працював і товаришував.

Редакційна колегія

ПРОРОЧИЙ ДАР ПРОФЕСОРА ІГОРЯ ХИЖНЯКА

Серед викладачів історичного факультету КДПІ імені О. М. Горького рубежу 70-80-х рр. XX ст. професор Ігор Антонович Хижняк вирізнявся особливою ерудицією. Можливо, пов'язаною – сьогодні може це пояснити – із його попередньою роботою військового перекладача. Про це в ті часи ходили певні чутки. Проте ореол «глибокої таємничості» епохи брежнєвсько-адроповської робив свою справу – ні я, ні хто інший нічого достеменно про минуле нового викладача всесвітньої історії не знали.

У той час доцент, кандидат історичних наук І. А. Хижняк викладав у нас, студентів-п'ятикурсників історичного факультету, навчальну дисципліну «Новітня історія країн Європи і Америки другої половини XX століття». Лекційні, а особливо семінарські, заняття Ігоря Антоновича нас, майбутніх учителів історії, захоплювали можливістю поглибити свої базові знання з предмету, наповнити їх новою, не доступною ні з рекомендованої літератури, ні з інших джерел інформацією. Адже в часи тотальної цензури та закритості можливість користуватися джерелами іноземного походження для радянських істориків була вкрай обмеженою, а для нас, студентів, це було просто неможливо.

Молодий викладач як професіонал і особистість захоплював нас, юнаків, не лише глибоким знанням предмету та широкою ерудицією, але й манерою поведінки та зовнішнім виглядом. Ігор Антонович умів одягатися, відстежувати актуальні тенденції моди та стилю. У часи «розвинутого соціалізму» та загального дефіциту будь-яких товарів «народного споживання» (як тоді було прийнято говорити) цей його приклад був для нас, зовсім молодих людей, особливо повчальним.

Аудиторні заняття, які проводив доцент І. А. Хижняк, вирізнялися вільною атмосферою спілкування та відсутністю з боку викладача будь-якої зверхності у ставленні до студентів, що нам тоді найбільше імпонувало. Пам'ятаю, Ігор Антонович любляв для «розминки» продемонструвати студентам останню модель ручки «Parker» (мабуть, привезеної ним з Єгипту) чи провести, як ми сьогодні це б назвали, невеликі майстер-класи з підбору кольору

та розміру краватки, запонок до манжетів сорочки, що відповідали б останній паризькій моді.

Пари доцента І. А. Хижняка мали й людський вимір. Просто під час заняття він міг з нами поспілкуватися на теми моральних цінностей, вибору життєвих орієнтирів і життєвої позиції, реалізації особистості та професійних інтересів, обговорити питання про риси характеру, які необхідно виховувати для досягнення поставленої мети, тощо.

Наприклад, одного разу він розповідав, чи то про свого друга дитинства, чи то про свого сусіда, який не бачив у житті іншого сенсу, аніж фінансовий достаток і матеріальний добробут. У часи розвинутого соціалізму, сфер, де було б можливим заробити значні статки, залишалося не так багато. Однією з таких була ринкова торгівля. От і його друг дитинства влаштувався працювати м'ясником на столичному Бессарабському ринку. Це було місце «шопінгу» для столичної богеми та нечисленних іноземців – гостей столиці радянської України. І справді, за словами Ігоря Антоновича, його друг мав зиск зі своєї роботи: жив і ні в чому собі не відмовляв, і при цьому агітував його собі в помічники, мовляв, «що таке наука, а тут будеш на грошах спати». Проте Ігор Антонович обрав інший шлях, мотивуючи свій вибір так: «Я обрав інший життєвий шлях, хоч і не грошово-торговий, але такий, що дає насолоду інтелектуальної праці, перспектив самореалізації свого потенціалу як науковця, відкриває можливості та шляхи задоволення духовних потреб, широкого кола спілкування з молоддю, якій можна передавати свої знання, і які передаватимуть їх іншим – більш молодшим».

Цей приклад ненабагато старшого від нас молодого чоловіка також надихав і нас – обирати життєву стежу, яка б відкривала перспективи духовного саморозвитку, інтелектуального збагачення, а не тільки дбання про наповнення свого шлунка. Хоча це останнє після перемоги в СРСР розвинутого соціалізму було не такою вже легкою справою. Надто вже дисонували порожні полиці державних магазинів із переповненими прилавками київської «Бессарабки», де ціни на харчі були доступними не кожному пересічному радянському трудареві. Водночас, попри офіційну пропаганду «світлого комуністичного майбутнього», у середовищі обивательського андеграунду більшою популярністю користувалися цінності «суспільства споживання», а найпрестижнішими професіями вважалися продавець, товарознавець чи завскладу продовольчих або ж промислових товарів.

Але найяскравіше враження тодішній молодий викладач, майбутній професор, доктор історичних і політичних наук, Ігор Антонович Хижняк справив на нас своїм аналітичним прогнозом майбутнього багатьох моїх одногрупників. Наприклад, Василю Горбатенку спрогнозував кар'єру партійного функціонера (секретаря райкому компартії), старості академгрупи – Василю Бутнику – освітянську кар'єру, спочатку директора школи, а згодом і керівника освітянської сфери; Василеві Паламарчуку – адміністративно-управлінську кар'єру. Авторів цих спогадів – кар'єру академічного професора та як мінімум завідувача кафедри, а далі...

Таке бачення наших життєвих перспектив засвідчувало ще одну рису особистості молодого доцента – віру в студента, у його сили та здібності, а також упевненість у своїй здатності (яка ґрунтувалася на природному таланті педагога) розпізнати особистість, її здібності та задатки, коректно та чуйно спрямувати думки молоді людини на нові життєві здобутки, пробудити здорові амбіції. Перед нами був не просто лектор, який сумлінно відпрацьовував пари, а особистість із глибоким аналітичним складом розуму, що не лише цінувала таку ж особистість у молодій людині, але й могла спрогнозувати її життєві перспективи. «Я так бачу!», – із добродушною посмішкою говорив нам Ігор Антонович.

Час показав, що всі прогнози та передбачення доцента І. А. Хижняка, не тільки щодо мене та названих осіб, а й щодо інших одногрупників, здійснилися вповні. Вважаю, моєму поколінню студентів-істфаківців КДП імені О.М. Горького справді поталанило не лише слухати його лекції, а й мати можливість неформального спілкування з непересічною особистістю, якою був і назавжди залишиться в нашій пам'яті та в пам'яті тисяч інших випускників історичного факультету професор Ігор Хижняк.

А ще доцент І. А. Хижняк запам'ятався непритаманною для тодішньої радянської вищої педагогічної історичної освіти інноваційністю у підходах до змісту навчання. Скажімо, пропонуючи студентам тему спецкурсу (була в ті часи така форма поглибленого вивчення навчальної дисципліни, нині ми назвали б це «дисципліною за вибором студента»), Ігор Антонович міг піти традиційним шляхом. Приблизно так, як це зробив його старший колега, доцент, кандидат історичних наук і майбутній професор А. Ф. Трубайчук, запропонувавши

для свого спецкурсу проблему, що просто поглиблювала програміві знання з основного навчального курсу новітньої історії, – «Друга світова війна». Натомість І. А. Хижняк запропонував студентам новий, самостійно розроблений спецкурс, який був не лише актуальним і пізнавальним, але й цікавим для молоді – «Масова культура в США». Слід сказати, що І. А. Хижняк першим у Радянському Союзі захистив докторську дисертацію з проблематики соціального регулювання сфери культури в США у 1960-1980-х рр.

Відтак перед нами постав вибір: слухати курс старшого за віком і більш досвідченого й досить вимогливого доцента А. Ф. Трубайчука, який, до того ж, ревно ставився до вибору студента (вибір саме його спецкурсу гарантував успішне складання екзамену з нормативної дисципліни «Новітня історія країн Європи та Америки», яку викладав А. Ф. Трубайчук), чи слухати курс молодого, але амбітного викладача – доцента Хижняка І. А. Сталося так, що майже весь наш курс, а це десь 70-80 осіб, записався на спецкурс «Друга світова війна», і лише близько 20 осіб, а серед них і я, обрали для себе дисципліну, яка привідкривала «залізну завісу» життя на Заході. Час показав, що ми не помилилися, та й жодних «репресій» з боку старшого колеги Ігоря Антоновича не сталося. Навіть, навпаки, Анатолій Фотійович тішився перед молодим викладачем своєю популярністю серед студентства. Заради істини треба відзначити, що А. Ф. Трубайчук був також як лектор цікавий, і підходом до викладання предмету, і своєю ерудицією. А Ігор Антонович на своїх заняттях знайомив нас із тогочасними західними попідлогами, демонстрував оригінальні записи їхніх концертів, інтригував цікавинками з особистого життя західних зірок.

Минув час, і ми стали колегами. Працюючи на історичному факультеті, а пізніше в інших підрозділах інституту та університету та зустрічаючи Ігоря Антоновича, я не раз добрим словом згадував те його прозорливе пророцтво мого професорського майбутнього.

Невблаганна хвороба передчасно забрала від нас у кращий світ цю непересічну, талановиту та сповнену творчих наукових планів особистість. Професор Ігор Антонович Хижняк назавжди залишився у нашій пам'яті – його вихованців студентів-істфаківців-горьківців – прикладом високого професіоналізму вченого-історика, прикладом життєлюбності, порядності та людяності.

Богдан АНДРУСИШИН (Київ)

МІЙ НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: НЕЗАБУТНІ СПОГАДИ ПРО ПРОФЕСОРА І. А. ХИЖНЯКА

1990 рік. Перший семестр. 4 курс історичного факультету Київського державного педагогічного інституту імені О. М. Горького. Нова навчальна дисципліна – «Новітня історія країн Європи та США». В аудиторію жваво входить із доброю усмішкою на вустах інтелігентний, вишуканий, стильно вдягнений викладач кафедри загальної історії. У віці відразу впадає його сократівське чоло, дещо з хитринкою відблиск очей. Перед кафедрою виставляє свій дипломат і дістає жмут паперів лекції. Розпочинається лекція. Ми, що звикли до традиційного стилю викладання, розуміємо, що перед нами зовсім іншого ґатунку, іншої культури спілкування викладач.

Кафедра загальної історії від інших кафедр історичного факультету вирізнялася тим, що серед її викладачів були справжні метри історичної науки педагогічного університету: викладач «Історії стародавнього світу», доцент Микола Федорович Александра, викладачка «Історії середніх віків», доцентка Валентина Володимирівна Крижанівська, доцентка Кучменко Елеонора Миколаївна, яка викладала «Нову історію країн Європи та Америки», професор Анатолій Фотійович Трубайчук і, зрозуміло ж, професор Ігор Антонович Хижняк.

Він зачаровував з першої ж хвилини: дівчат – вишуканістю манер, увічливістю у спілкуванні, перепрошуючи в них щоразу за можливу дещо словесну фривольність, умінням зробити комплімент; хлопців – аналітичністю розуму, широтою підходу, талантом провести історичні паралелі, глибоким аналізом проблеми, професійною ерудицією, демократичністю у спілкуванні. Уже з першої лекції ми, розкривши вуха, очі і вуста, намагалися записувати кожне його слово, проте марно – його можна було лише захоплено слухати, часу на конспектування просто не вистачало.

У спілкуванні зі студентською аудиторією Ігор Антонович поведився не як ментор (хоч на той час вже й був завідувачем кафедри), а як організатор спільного процесу креативного осмислення проблеми, спроби вирішити чи спрогнозувати можливий варіант перебігу подій. Йому було цікаво почути Ваш, або Ваш погляд на поставлене проблемне запитання, а потім разом із Вами дійти необхідного висновку, уже давно сформульованого в його голові чи записаного в конспекті лекцій.

Він не подавав своїм студентам готові «істини», він окреслював наявні в історіографії підходи, погляди, пропонуючи їх розв'язання та висвітлення й обговорення на семінарському занятті. Особливо цікаво було слухати його щодо поглядів західних істориків, праці яких він, як я згодом уже дізнався, читав в оригіналі. Це був свіжий, неординарний, позбавлений надмірної ідеологізації погляд, з яким ми тільки починали знайомитися. Висловлені ним оцінки були свіжими та сучасними, а не штапованими фактами із затвердженого Міністерством освіти СРСР підручника. Стиль, мова його лекцій захоплювала глибокими теоретичними умовиводами, науковою термінологією, яку йому вдавалося подавати доступно й зрозуміло для нас, учорашніх школярів сільських шкіл та щойно демобілізованих вояків Радянської армії (у ті часи практикувався призов до Збройних сил СРСР незалежно від твого студентського статусу – відтермінування від призову не давали).

Та демократичність, що її виявляв Ігор Антонович у спілкуванні зі студентами, захоплювала відразу, налаштовувала на відвертість, відсутність страху висловитися якось «не так» або ж помилитися. Ігор Антонович не хибив на ваду більшості його колег, які з першої ж хвилини наголошували на важливості свого предмету та складності складання іспиту з нього під час сесії. Він узагалі не акцентував на цьому уваги.

Не менш цікавими були й семінарські заняття, що їх І. А. Хижняк вів особисто, не перекладаючи цю «непрестижну для професора та завідувача кафедри» функцію на асистентів чи старших викладачів. Ці семінари вирізняв сам підхід, адже викладачеві було не цікаво, коли студент проговорював засвоєне з підручника. Ігор Антонович дбав про те, щоб під час заняття студенти в спілкуванні, дискусії, обміні інформацією з новітньої наукової літератури знайомилися з новими підходами до проблеми, що обговорювалася. І найголовніше – у професора І. А. Хижняка не було оцінок у звичному розумінні п'ятибальної системи – ні позитивних, ні тим більше – негативних. Він мав свою особисту систему знаків, позначок, якими «вимірював» твою підготовку до заняття. Ігор Антонович називав це «слонами». Протягом заняття в нього можна було заробити цих «слонів» не одного і не два. Будь-яка цікава думка, новітня інформація з найновітнішого джерела, не з підручника, а з наукової статті у фаховому журналі, останньої монографії заслуговувала на його схвалення і відповідного «слона».

Проте ці заняття запам'яталися не тільки можливістю інтелектуальної праці, але й особливою атмосферою спілкування, можливістю поставити викладачеві й особисте запитання, отримати поради щодо певної життєвої ситуації. Ми ж були вже вчорашні вояки, 20-літні юнаки, яким не було чужим юнацьке захоплення. Ігор Антонович якось непомітно міг перейти й на такі теми, звернути увагу на вміння правильно підібрати краватку чи парфум. Адже він був взірцем вишуканості, стилю і зразком знання модних тенденцій. Нам імпонувало, що в нашому суто чоловічому колективі (так склалося, що нас, демобілізованих армійців, об'єднали в одну академічну групу) він міг поділитися «чоловічим» анекдотом, використати «чоловіче слівце». Проте це не було вульгарно, а навпаки, якось природно та невимушено.

Ці заняття були ще і певним клубом життєвого досвіду. Ігор Антонович не раз ділився життєвими спогадами, міг розповісти не одну кумедну історію, яка з ним траплялася в нашому віці. Він радо підкреслював нам, що юність на те і юність, щоб жити, насолоджуватися життям, не втрачати можливості, які вона відкриває, захоплюватися і закохуватися. Але при цьому він не раз підкреслював важливість бути фахівцем у спеціальності, знавцем своєї справи, наголошуючи на тому, що ми в майбутньому представники найважливішої професії – учителя історії. Від нашого професіоналізму, інтелектуального розвитку, культури спілкування, уміння зацікавити своїм предметом буде залежати і майбутнє України. А це був початок 1990-х років – час, коли пробуджувалося національне життя, коли Україна стояла напередодні доленосних рішень, коли було зрозуміло, що стара радянська модель уже відходить у минуле і на нас чекає досить непростоє майбутнє. «Яким буде це майбутнє, яким виросте молоде покоління українців залежить від учителя історії», – не раз у спілкуванні з нами наголошував Ігор Антонович.

Найбільш повно людські якості професора І. А. Хижняка розкрилися під час осінньої практики. У ті часи практикувалося залучення студентської молоді до польових робіт. Восени, у вересні-жовтні, студентів вищих навчальних закладів досить часто залучали до збору врожаю в ближчих, а інколи й віддалених сільськогосподарських підприємствах – радгоспах і колгоспах. У ті роки гостро відчувався на селі дефіцит робочих рук. А для нас, студентів, це була ще одна можливість трохи підзаробити, а головне – насолодитися спілкуванням, можливістю дещо відволіктися від навчання, поринути в романтику нічних вогників із піснями під гітару.

Пам'ятаю, що Ігор Антонович (оскільки викладачі відповідали за облік виконаної нами роботи) чітко фіксував об'єми зробленого та відстоював перед колгоспними бригадами справедливу оплату нашої праці. Але якщо виникали певні «ситуації», він перед тим як прийняти рішення обов'язково радився з нами, чи ми не заперечуємо проти цього.

Ці вимушені перерви в навчальному процесі Ігор Антонович також намагався мінімізувати. Разом із професором А. Ф. Трубайчуком він організував лекторії, круглі столи, дискусійні клуби. Відпрацювавши в полі, на зборі помідорів чи капусти, ми увечері з радістю йшли спілкуватися з ерудованими та шанованими нами викладачами. Це були захопливі бесіди на найактуальніші теми з проблем всесвітньої історії і міжнародних відносин. А ще були цікаві спогади про їхнє студентське життя, про армійські будні.

Не менш пам'ятним було спілкування біля вечірнього багаття, під гітару, молодіжну пісню. І в такій неформальній обстановці Ігор Антонович виявляв свою ерудицію, цікаво розповідаючи про західних попзірок, історії їхнього творчого злету, факти з повсякденного життя. Тоді ніхто з нас навіть уявити не міг, що професор І. А. Хижняк, який не раз стажувався у Сполучених Штатах Америки, у такий спосіб, фактично, ділився з нами своїми враженнями від цих поїздок.

На останньому, п'ятому, курсі інституту в мене вже не було жодних вагань, на якій саме кафедрі та під керівництвом якого викладача писати дипломну роботу. Я обрав кафедру загальної історії. У цей час я зацікавився творчістю Тараса Шевченка. Працюючи в школі та паралельно навчаючись на денному відділенні істфаку, я звернув увагу на сюжети всесвітньої історії у творах Т. Шевченка, а на уроках історії це було дуже доречним, і для учнів цікавим. Із пропозицією писати дипломну роботу на цю тему я звернувся до завідувача кафедри загальної історії професора І. А. Хижняка. Ігор Антонович порадив мені наукового керівника – доцента Валентину Володимирівну Крижанівську. Так, дякуючи Ігорю Антоновичу, я на довгі роки здобув цікаву у спілкуванні співрозмовницю, справжнього фахівця, близьку за світосприйняттям і духовними пріоритетами людину, керівника дипломної роботи, а згодом і колегу-наставника.

Чому Ігор Антонович не запросив до себе? По-перше, я прийшов зі своєю темою («Творчість Тараса Шевченка в контексті всесвітньої історії»), і не в його правилах було нав'язувати студентові своє рішення. По-друге, хибував на знання англійської мови, а тематика професора І. А. Хижняка була пов'язана з новітньою історією США. І ще, мабуть, так мені сьогодні здається, Ігорю Антоновичу, сину відомого радянського письменника, автора не раз перевиданого історичного роману «Данило Галицький», сподобався мій підхід до висвітлення та аналізу постаті Т. Шевченка. Відтак він порадив як наукового керівника найбільш фахового спеціаліста кафедри. Згодом Ігор Антонович не раз підкреслено захоплено говорив про Валентину Володимирівну як про надзвичайно порядну, високої скромності людину, справжнього професіонала історика-медієвіста.

Поза тим, після захисту дипломної роботи перед Державною екзаменаційною комісією, на якій він головував, Ігор Антонович відразу ж запросив мене до аспірантури на кафедру загальної історії. Так, на довгі життєві роки та роки педагогічної діяльності доля подарувала мені можливість близького спілкування з професором І. А. Хижняком.

Коли я вступав до аспірантури, мене й родину спіткала трагедія – смерть мого батька. І сталося це в найгарячіші та найвідповідальніші для всіх абітурієнтів дні – під час вступних іспитів. У цій ситуації Ігор Антонович виявив свої найкращі людські риси. Він особисто (і це завідувач кафедри, професор, знавець мов і військовий перекладач-синхроніст, виходець із столичної родини інтелігентів-інтелектуалів, що належала до радянської номенклатури) підходив до екзаменаторів і попереджав про обставини, що склалися, домовлявся про можливе перенесення іспиту. Знаючи мене впродовж останніх двох років як сумлінного студента, ні на хвилину не сумніваючись у моїх знаннях та розуміючи всю доленосність

ситуації для мого майбутнього, він брав відповідальність за пересічного вчорашнього студента на себе.

Спочатку, зрозуміло, моїм керівником стала В. В. Крижанівська, але Ігор Антонович, досить скоро підмітив, що не вийде з мене фахівця-медієвіста, і, знаючи про моє захоплення історичною біографістикою, запропонував змінити тему. Тим паче, що це були «лихі 90-ті», коли треба було думати і про хліб насущний. Зарплата викладача тоді складала 5 американських доларів, а відтак, аби хоча б якось вижити, доводилося працювати за сумісництвом і в університеті, і в школі, а ненаписання дисертації загрожувало втратою роботи в університеті. Розуміючи це, Ігор Антонович знову взяв на себе відповідальність за мою долю. На той час я вже знав про стажування Ігоря Антоновича в США, про те, що він привіз із собою численні матеріали з Бібліотеки Конгресу (у цей час він працював у співавторстві над монографією про Ф. Д. Рузвельта), а тому й запропонував йому можливість вибору теми, пов'язаної з особистістю одного з найвидатніших президентів США. Проте, знову виникла проблема – потреба фахового знання англійської мови. Мій рівень володіння англійською був далеким від необхідного. Поза тим, професор І. А. Хижняк без будь-яких вагань запропонував свою допомогу в перекладі найважливіших джерел.

Так, доктор історичних наук, професор І. А. Хижняк став моїм науковим керівником. Під його керівництвом я успішно захистив кандидатську дисертацію, написав монографію, а ім'я мого наукового керівника на десятиліття стало моєю життєвою візитівкою. Знаючи фаховість, професіоналізм, людську порядність Ігоря Антоновича, колеги по роботі і по науковому цеху вірили, що в молодій людині, яку він узяв «під своє крило», можуть бути перспективи. Із науковим керівником моєї кандидатської дисертації («Негативістська опозиція новому курсові та методи її нейтралізації адміністрацією Ф.Д.Рузвельта (1932-1936 рр.)»; спец.: 07.00.02. Коляда Ігор Анатолійович. Національний педагогічний ун-т імені М.П. Драгоманова. Київ, 2002.) мене пов'язали на цілі два десятиліття не тільки роки творчої співпраці, але й роки дружніх стосунків, інтелектуального спілкування, роки наставництва.

Упродовж двох десятиліть родина Ігоря Антоновича (його дружина – Світлана Василівна) стали найближчими моїми порадниками в житті, друзями, на підтримку яких я завжди міг розраховувати, стали колом мого духовного зростання (Ігор Антонович був глибоко віруючим християнином), школою людських стосунків, життєвого досвіду, а ще можливістю високого інтелектуального спілкування уже з моїми студентами. Поступово в нас склалася традиція – обов'язково двічі на рік (іноді й частіше) зустрічатися в оселі професора І. А. Хижняка, де нас гостинно вітав сам господар і його дружина. Світлана Василівна була справжньою берегинею, як ми тоді вже говорили про неї, «нашого професора», а він із особливим, фірмовим хижняцьким почуттям гумору називав її «Лисичкою». Сам же при ній волів бути «Ведмедем», схожим на героя популярного мультіплікаційного серіалу.

Ігор Антонович гаряче підтримував моє прохання дозволити приходити до нього додому разом з моїми студентами – нинішніми студентами історичного факультету. У цей час він працював в академічному науковому інституті і як справжньому педагогу, а він був Педагогом з великої літери, йому бракувало такого спілкування. Завчасно попередивши про наш візит, а згодом Світлана Василівна напередодні й сама телефонувала, уточнюючи, чи ми будемо, ми приходили до Ігоря Антоновича, де на нас завжди чекав гостинний стіл з різними їствами та смаколиками, що їх власноруч готувала господиня.

Традиційно це були день народження Ігоря Антоновича (26 вересня) та 23 лютого (старе радянське «свято чоловіків»). Ігор Антонович завжди радо чекав цієї зустрічі. І я, а згодом і ми (мої студенти), чекали на цю унікальну можливість поспілкуватися з непростим цікавим співрозмовником, а непересічною особистістю, глибоким аналітиком, широким ерудитом із неперевершеним почуттям гумору, інтелектуалом, із вишуканим смаком інтелігентом і разом з тим досить скромним, щирим українським характером, доброю вдачею, простим і доступним для спілкування вченим-істориком, політологом, філологом, культурологом.

Коло тем, які ми обговорювали, було досить різноманітним і різноплановим. Це і сучасні міжнародні відносини, і політична ситуація в Україні, і футбол (він був заповзятим футбольним уболівальником), і його спогади про спілкування з видатними особистостями української культури та історії (О. Вишнею, В. Маланчуком, Л. Кравчуком), і рок-музика як світова, так і українська, джаз, твори музичної класики. Професор був знавцем і глибоким шанувальником «The Beatles», неперевершеним виконавцем їхніх пісень. Розкривши роти,

ми слухали його імпровізації пісень знаменитих «бітлів». Він мав цінні грамплатівки їхніх концертів. А ще він чудово грав на фортеп'яно і саксофоні. Ігор Антонович блискуче виконував найскладніші концерти Сергія Рахманінова, твори Петра Чайковського, Ференца Ліста, любив скандинавів – Едварда Гріга, французів – Клода Дебюссі...

Під час наших з Ігорем Антоновичем зустрічей ми отримували унікальну інформацію, як-то кажуть, «із перших вуст». Особливо цікавими були його спогади про стажування в США, про знайомлення та спілкування з одним із найвпливовіших геостратегів США Збігневим Казімежем Бжезінським (радник з національної безпеки Президента Дж. Картера, радник Центру стратегічних і міжнародних студій) та його схвальним відгуком про книгу Ігоря Антоновича; про участь у складі групи перекладачів на перемовинах із прем'єр-міністром Великої Британії М. Тетчер під час її перебування з офіційним візитом у Києві. Він розповідав, як грав у відомих концертних залах Америки перед дипломатичним корпусом, у США і в інших країнах, як його записували на радіо та ТВ і потім нескінченно транслювали. Нині можна лише пожалкувати, що не велися записи спогадів Ігоря Антоновича і багато деталей пам'ять не зберегла.

Його спогади про життя в США, про побут і повсякдення американських студентів (університетів Bowling Green State University (штат Огайо) та Michigan State University, м. Іст Лансінг, штат Мічиган), розкриття та аналіз психології американців, зокрема студентської молоді, глибоке знання англійської мови, зокрема її американської специфіки, сленгу захоплювали нас, його слухачів. Мої студенти були просто в захваті від нього. Я не раз чув від них про те, як вони мені по-білому заздять, що я мав можливість слухати лекції цього неперевершеного таланту, викладача високої кваліфікації, який володів сучасними методами, прийомами навчання, який міг захопити увагу слухача незалежно від рівня його підготовленості до сприйняття теми розмови, бути в курсі проблеми, що обговорювалася.

Професор І. А. Хижняк зачаровував студентів своєю безпосередністю та умінням імпровізувати. Якимось він розповів про свою пригоду в США. Одного разу його університетський колега розповідав йому, що, мовляв, зараз у кінопрокаті йде фільм про Шерлока Голмса за оповіданням А. Конан Дойла «Собака Баскервілів». Співрозмовник страшенно хвалив гру акторів і сам фільм. На це Ігор Антонович зауважив, що краще, ніж у фільмі, «покаже» голос пса. Побилися об заклад. І тут поважний професор заричав на весь університетський квартал, навіть машини засигналізували. А це був вечірній час. Через декілька хвилин приїздить поліція. Поліцейський звернувся до них із запитанням, «чи шановні університетські професори випадково не бачили скаженого пса, бо їм зателефонували і повідомили, що якийсь скажений пес бігає по кварталі і не дає заснути». На що поважні професори відповіли дуже щиро, стримуючи свій сміх, що «ніякого скаженого пса вони не бачили». Так, американському професорові довелося виставляти шанованому українському професору пляшку «Віскі».

Не менш цікавими були спогади Ігоря Антоновича про участь в арабо-ізраїльському конфлікті під час війни в Єгипті (операція «Кавказ»), де він працював перекладачем-синхроністом та отримав уламкове поранення від гарматного набою. Ми захоплювалися його мужністю. Одного разу ми стали свідками, якого болю завдавали йому ті уламки, що їх так і не вдалося витягти з тіла. Рани кровоточили, а професор посміхався та продовжував розмову... Кілька гострих металевих стрижнів мучили його все життя... В останню нашу зустріч, за тиждень до його відходу у Вічність, Ігор Антонович, немов відчуваючи непоправне, уперше розповів про свої бойові нагороди: два ордени Бойового Червоного Прапора та два ордени «Червона Зірка»!!! І хто б міг подумати, що цей рафінований інтелігент, знавець джазу та «Бітлз», наймиролюбніший із людей, страшенний «котячий батько» – справжній герой, військовий вищого ґатунку!

А ще якимось Ігор Антонович поділився інформацією, що вже в роки незалежної України «доброходи з Кремля» не раз зверталися до нього з пропозицією переїзду до «червонозоряної», де б на нього чекала висока пенсія, цікава робота і добробут. Та професор І. А. Хижняк залишився вірним своїм переконанням, не кон'юнктурному (шароварному) патріотизму, а батьківській заповіді – триматися української землі, бути вірним її сином, а не «благополучним запродавцем» на чужині.

Якимось один із моїх учнів-студентів (нині кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту історії України В.І. Милько) назвав професора І. А. Хижняка «останнім представником українського національного комунізму». І він у цьому, як на мій

погляд, має рацію. Професор і справді – український романтик українського «шелестівського відродження» часів хрущовської відлиги, що вірив у «соціалізм із людським обличчям».

Ігор Антонович був глибоким вірянцем. Його вирізняла справжня духовність, життя не за формою дотримання християнських чеснот, а за Вірою. Дуже цікавою виявилася одна з розмов про Біблію, зокрема про різне звучання англійською молитви «Отче наш», її інтерпретація та дослівний український переклад, а також про те, які нові смисли він має.

Ми, учасники цих «посиденьок», інтелектуально збагачувалися на наступні півроку і тільки могли звіряти його прогнози про перебіг подій у світі та в Україні. Особливо пам'ятним був аналіз суспільно-політичної ситуації в дні Помаранчевої революції (2004), а згодом і Революції Гідності (2014), його прогнози, що події «завершаться великою кров'ю», про можливий збройний конфлікт із Росією (хто міг би в це тоді повірити!?).

Ігор Антонович був чудовим і дотепним оповідачем. Він захоплював співрозмовника своєю вишуканою українською мовою, гумором, артистизмом, умінням ужити красне слівце, напам'ять процитувати в тему розмови, розповісти народну байку, процитувати коломийку, пригадати курйозну історію і зовсім не важливо, що вона була з його особистого життя, розповісти анекдот, нерідко сороміцького характеру, які викликали наш сміх і були дещо не очікуваними для моїх студентів, які не сподівалися з уст поважного професора, здатного до імпровізації, жарту, почути «чоловіче красне слівце».

Якось до нашої чоловічої кампанії напросилася дружина ще одного мого учня-студента (нині кандидата історичних наук) О. Ю. Кирієнка. Вона не раз чула від свого коханого захоплені розповіді про неперевершеного інтелектуала, видатного науковця-аналітика, знаного не тільки в Україні, але й серед міжнародного наукового загалу, прогнози якого є правдивими і такими, що збуваються. За фахом Катерина – хімік. Проте й вона після цієї зустрічі була в захваті від світлого і гнучкого розуму, від розважливості та ґрунтовності висловленої думки, від енциклопедичності знань Ігоря Антоновича у сфері історії міжнародних відносин, соціальної філософії та політології, блискучого системного аналізу сучасних міжнародних відносин; від його уміння моментально формулювати рішення. Як із ним було цікаво говорити! Здавалося, немає проблеми, яку не знав би, не продумував, не аналізував. А ще вона хотіла почути поради. Як у такий складний, мінливий і непередбачливий час можна планувати народження дитини?! Відповідь професора була однозначною: «Часів простих не було, немає і не буде, а діти є сенсом життя!». Сьогодні родина Кирієнків виховує донечку Софійку.

Ігор Антонович захоплював моїх студентів ще й різноманіттям своїх талантів: не тільки грою на фортеп'яно чи саксафоні, але й блискучим володінням англійською, французькою та арабською мовами, тим, що був майстром спорту з плавання, знавцем різноманітних національних кухонь, який, до того ж, володів знаннями рецептів приготування вишуканих страв. У мої студентські роки це викликало захоплення не однієї однокурсниці. Він був активним мандрівником, який відвідав десятки цікавих історичних місць і краєзнавчих об'єктів в Україні.

Професор І. А. Хижняк полонив усіх, хто його знав ближче, своєю великою працездатністю. Здавалося, його мозок не мав часу на відпочинок, він, не зупиняючись ні на хвилину, генерував думку, ідею, концепцію. Він постійно працював: писав статті, монографії, шукаючи будь-якої можливості їх опублікувати. Для нього було важливим, щоб його інтелектуальна праця була в нагоді як науковцю, так і студентові. Не раз читав нам глави своїх майбутніх книг, звіряючи, чи достатньо зрозуміло він викладає думку, чи обґрунтованим є його погляди й оцінки. Це особливо захоплювало студентів, які й уявити собі не могли, що такого масштабу інтелектуал зважає на думку пересічного юнака-студента. Його науковий доробок вражав моїх вихованців: понад 200 наукових робіт і публікацій, серед яких 5 фундаментальних монографій, 7 підручників, десятки статей.

Доктор історичних і політичних наук, професор історії та політології, академік Української академії політичних наук, дійсний член Американської академії соціальних і політичних наук І. А. Хижняк до останнього свого подиху лишався невиправним оптимістом. Він вірив, що Матір Божа і Божий Промисел оберігає Україну, Батьківщину його і наших предків, і тому не раз говорив, що «Україна – це держава всупереч» і що в ній усе зміниться на краще.

Ігор КОЛЯДА (Київ)

ІГОР АНТОНОВИЧ ХИЖНЯК (2012-2020 РОКИ): ТЕПЛІ СПОГАДИ

Упродовж життя всім нам доводиться спілкуватися та працювати з різними за характером, рівнем виховання чи професіоналізму людьми. Надовго ж залишаються в пам'яті лише непересічні, а тим більше видатні особистості, яких завжди цікаво слухати та в яких є чого повчитися. Особисто для мене такою людиною був професор Ігор Антонович Хижняк. На превеликий жаль, наше знайомлення та спілкування тривало лише трохи більше восьми років – із літа 2012 р. і до його відходу в засвіти.

Тривалий час мені було заочно відомо про І. А. Хижняка з його історичних досліджень і відгуків викладачів історичного факультету Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, поряд з якими свого часу він працював. Наше особисте знайомлення відбулося за посередництва професора цього вишу (моєї *Alma Mater*), доктора історичних наук Ігоря Анатолійовича Коляди, який улітку 2012 р. рекомендував мене як кандидата на вакантну посаду старшого викладача Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна». На той час І. А. Хижняк очолював кафедру міжнародної інформації цього закладу і, незважаючи на те, що минуло лише близько двох місяців після захисту мною дисертації, без вагань підтримав таку пропозицію. Коли ж після початку навчального року я отримав диплом кандидата історичних наук, Ігор Антонович відразу посприям переведенню на вищу посаду доцента. Тож саме йому завдячую наступній своїй п'ятирічній викладацькій діяльності в цьому закладі вищої освіти.

Пригадую, що Ігор Антонович, вирізняючись досвідом роботи й проживання в США, бездоганним знанням англійської мови, мав великий авторитет та повагу в колег і студентів. Незважаючи на високий професійний статус, посаду, наукові ступені і вчені звання, він ніколи не цурався повсякденної роботи, регулярно проводив додаткові наукові семінари на актуальні міжнародні теми, завжди був на глибокому експертному рівні проінформований про поточні політичні події країн Європи та Америки. Наскільки мені відомо, у той час він був чи не єдиним викладачем університету, якому керівництво доручило забезпечити підготовку навчальних програм англійською мовою для українських та іноземних студентів. Ці й інші завдання, які інколи навіть виходили за межі обов'язків завідувача кафедри, Ігор Антонович виконував вчасно, із притаманним йому високим професіоналізмом. Тим не менш, на мій погляд, недбале, і до певної міри «споживацьке», ставлення керівництва університету до професора такого рівня в поєднанні з погіршенням стану його здоров'я та безкомпромісністю у відстоюванні своїх поглядів і переконань стало основною причиною звільнення І. А. Хижняка за власним бажанням 2014 р.

Після цього в наступні роки я мав можливість періодично, здебільшого кілька разів на рік, разом із професором І. А. Колядою зустрічатися та спілкуватися з Ігорем Антоновичем уже без формального статусу «керівник – підлеглий». Мене не раз вражало його вміння нешаблонно й критично аналізувати поточні події, здатність до політичного прогнозування. Пригадую одну з таких зустрічей наприкінці грудня 2013 р., тобто через кілька тижнів після початку Революції Гідності. Ми докладно це обговорювали, і тоді особливо закарбувалися в пам'яті слова Ігоря Антоновича про те, що події «завершаться великою кров'ю» (!), адже тогочасна влада не погодиться добровільно піти на поступки. На той час такий трагічний прогноз здавався абсолютно нереалістичним, однак, на жаль, він виявився дуже точним.

Маючи надзвичайно багатий життєвий досвід, І. А. Хижняк не раз, зокрема й на наше прохання, ділився деякими давніми спогадами про роботу при посольстві СРСР у Єгипті на початку 1970-х рр. та кумедними історіями про викладацьку діяльність у Київському державному педагогічному інституті ім. О. М. Горького (нині – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова). Інколи здавалося, що насправді його перебування на Близькому Сході виходило за рамки суто дипломатичної служби. Поодинокі розповіді на цю тему стосувалися арабо-ізраїльського конфлікту початку 1970-х рр. з погляду очевидця, якщо не сказати учасника, подій.

Будучи сином відомого українського радянського письменника А. Ф. Хижняка (1907–1993), Ігор Антонович мав можливість близько спілкуватися зі знайомими представниками інтелігенції, тогочасною, так би мовити, культурною богемою столиці УРСР. Ці епізоди також інколи зринали в його пам'яті під час нашого спілкування. Одного разу він пригадував, як у дитинстві разом із Остапом Вишнею (помер у 1956 р., коли І. А. Хижняку

виповнилося 8 років) відвідував матчі футбольного клубу «Динамо» на Республіканському стадіоні імені М. С. Хрущова в Києві (тепер – Національний спортивний комплекс «Олімпійський»). Кілька життєвих історій Ігоря Антоновича про пізніші часи дали змогу поглянути на місцеву радянську верхівку як на своєрідний феномен, коли компартійна діяльність поєднувалася зі щирою, нерідко прихованою з очевидних міркувань, любов'ю до всього українського.

Шкода, що Ігорю Антоновичу не вдалося підготувати власні спогади, це було б неабияке цікаве й пізнавальне історичне джерело. Восстанне ми спілкувалися незадовго до його смерті, 30 вересня 2020 р. Тоді, незважаючи на очевидне погіршення стану здоров'я, він, як завжди, зберігав бадьорість духу та демонстрував гострий розум. На жаль, виявилось, що це були останні миттєвості його яскравого, насиченого працею, сповненого оптимізмом і вірою в майбутнє життя.

Споживайте з миром, Ігорю Антоновичу! Світла та Вічна пам'ять!

Володимир МИЛЬКО (Київ)